

ROUTE K27

Knapzakroute **Westervelde-** **Norg**

17 km wandelen door
onbekend Drenthe

Welkom in Westerveld en Norg

Deze Knapzakroute brengt u door het Norgerholt. U loopt onder hoge eiken en hulstbomen met aan weerszijden van het pad een vrijwel ondoordringbare ondergroei. Nergens anders in Nederland mag u het woord 'oerwoud' zo letterlijk nemen als hier. Over de es brengt de route u via een zandweg naar Norg waarlangs zevenhonderd jaar geleden de mensen van Zuidvelde al naar de Norger kerk liepen... Norg heeft een mooie middeleeuwse dorpskerk, twee korenmolens die nog steeds in bedrijf zijn, en een aantal prachtige brinken. Aan de rand van het dorp komt u langs boerderijtjes die vaak meer dan tweehonderd jaar oud zijn. Zuidvelde en Westervelde zijn twee oude buurschappen die vanaf de middeleeuwen aan de overkant van de es van Norg tot ontwikkeling gekomen zijn.

FOTO: HANS DEKKER

[START](#)

2

[KAART](#)

Start

Tik op de nummers voor informatie

Algemene informatie

4

Hoe werkt het?

Uitleg over de route en praktische zaken

5

Routekaart + beschrijving

6

Westervelde, om te beginnen...

15

Het landschap van Westervelde, Norg

18

Informatie onderweg

23

**De pdf geeft de beste gebruikservaring
in Acrobat Reader of iBooks.**

Algemene informatie

Startpunt

Dinercafé Norgerhout

Asserstraat 55, 9331 JB Norg

[Routebeschrijving via Google](#)

Lengte route 17 km

In twee delen te splitsen:

- Norg-Zuidvelde nr. 1-11 en van 15-16 (9,5 km).
- Westervelde nr. 1-2 en van 9-16 (9,5 km) door via het fietspad van 2 naar 9 te lopen.

Begaanbaarheid paden

Redelijk te belopen in alle jaargetijden.

Honden

Toegestaan mits aangelijnd.

Hoe werkt het?

5 Informatie onderweg

- Als er onderweg bijzondere dingen te zien zijn, ziet u op de kaart een rode stip met nummer. U kunt doorklikken naar de beschrijving.
- Aan het einde van de achtergrondinformatie staan soms woorden in het blauw, deze verwijzen naar het [Knapzak ABC](#) waar aanvullende informatie te vinden is.

GPX-track

- Met de track kunt u op uw GPS-apparaat lopen of via een GPX-app op uw smartphone. [Download GPX track](#)

Printen

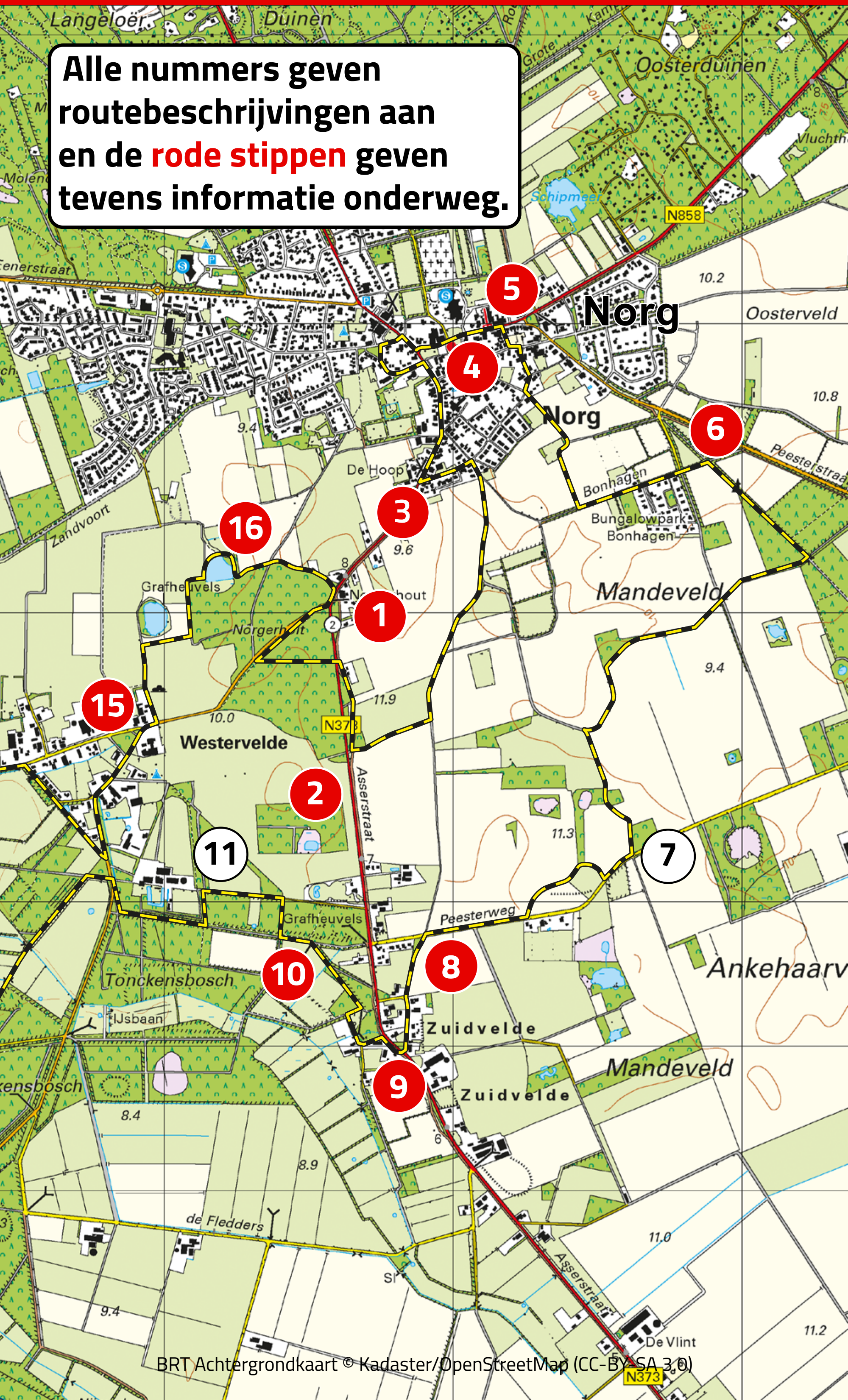
- Gebruik uw eigen printerinstellingen en zie de [tips](#).

Knoppen start en kaart

- Met de knop **START** gaat u naar de inhoud.
- Met de knop **KAART** kunt u naar de kaart navigeren en weer terug.
- Werkt alleen in Acrobat Reader en iBooks!

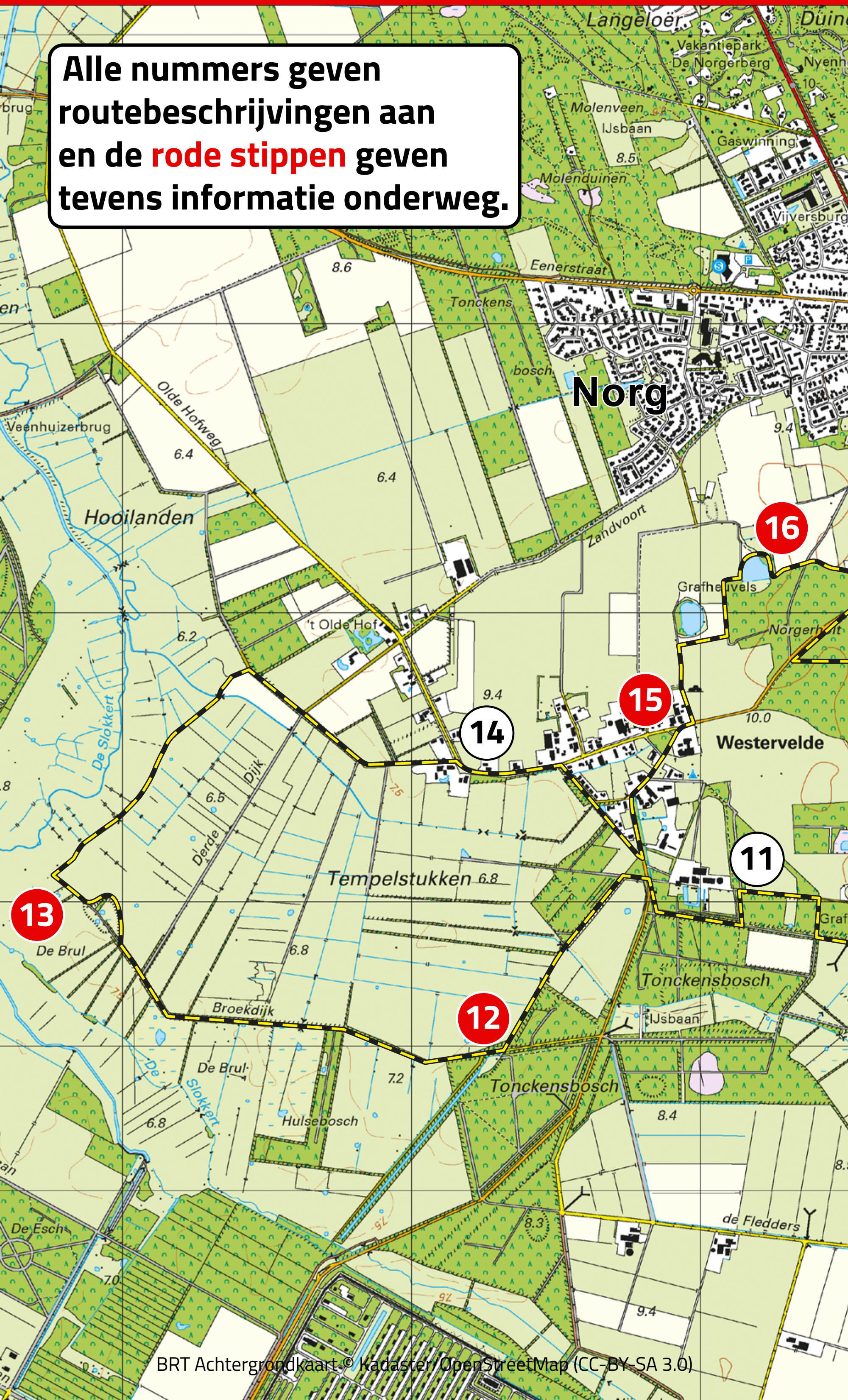
Routekaart 1

Alle nummers geven routebeschrijvingen aan en de **rode stippen** geven tevens informatie onderweg.

Routekaart 2

Alle nummers geven routebeschrijvingen aan en de **rode stippen** geven tevens informatie onderweg.

Routebeschrijving

1 Start

- Vanaf het horecabedrijf aan de Asserstraat 55 in Norg gaat u richting Westervelde (zie ANWB-wegwijzer). U volgt het smalle bospad links van de weg.
  - U neemt het eerste pad linksaf en op de T-splitsing van paden gaat u linksaf.
  - U komt op de doorgaande weg uit. Steek die over en ga verder op het fietspad rechtsaf.
-

2 Eeuwenoud pad op de es

- Aan het eind van het bos verlaat u het fietspad en gaat u linksaf de zandweg op.
- Op de driesprong gaat u linksaf en blijft deze zandweg volgen tot aan de bebouwde kom van Norg.
- Hier aangekomen slaat u linksaf het Groene Wegje in.
- Waar het Groene Wegje een bocht naar links maakt, gaat u rechtdoor over een klinkerpad en komt u uit op een doorgaande weg.

3 Voor de wind op de es van Norg

- Tegenover de molen gaat u rechtsaf richting het centrum van Norg.
  - Ter hoogte van de brink passeert u een witte villa aan uw linkerhand. De tuin van deze voormalige burgemeesterswoning is vrij toegankelijk.
  - Meteen daarna gaat u linksaf de Brinkstraat in.
  - Direct na huisnummer 16 houdt u op de driesprong rechts aan en even later slaat u rechtsaf.
  - Bij het Westeind, de doorgaande weg, gaat u rechtsaf.
  - Vervolgens gaat u linksaf de Brink op richting Donderen.
- .....

4 Margarethakerk van Norg

- U passeert de kerk.
- Blijf de doorgaande weg een eindje volgen om daarna rechtsaf de Oosterstraat te nemen.
- Op de driesprong gaat u linksaf de Pompstraat in.

5 Keuterijtjes van Norg

- Direct daarna rechtsaf de Esweg inslaan.
  - Na de bocht naar rechts neemt u op het brinkje het pad linksaf tegenover de Steeg. Het pad maakt een bocht naar rechts en even later naar links.
  - Aan het eind van het pad gaat u op de T-splitsing linksaf. Het zandpad wordt een verharde weg.
  - Waar dit weggetje linksaf gaat, gaat u rechtdoor een zandpad op.
-

6 Gebroken levens

- Op de volgende kruising gaat u rechtsaf. U komt op een zandweg, de voormalige Asserweg, met links ernaast een fietspaadje. U passeert het monument.
- Op de kruising van zandwegen gaat u rechtsaf.
- Op de volgende kruising van zandwegen blijft u rechtdoor gaan.
- Op de volgende driesprong moet u linksaf.

7 Peesterweg

- U komt op een geasfalteerde weg uit. Hier gaat u rechtsaf.
  - Na ruim 100 meter slaat u rechtsaf een graspad in. Op dit pad moet u links aanhouden.
  - Aan het eind van het pad gaat u rechtsaf de geasfalteerde weg weer op.
- .....

8 Aan de rand van het Zuidveld

- Deze weg volgt u tot het bord Voorrangsweg 200 M. Daar neemt u linksaf het zandpad.
  - Op de driesprong met de verharde weg houdt u links aan.
- .....

9 Geschiedenis van een boerderij

- Steek aan het eind van de weg de voorrangsweg over en neem het fietspad rechtsaf tot aan de brink van Zuidvelde.
- Ga op de brink linksaf. (Het bordje doodlopende weg geldt niet voor wandelaars.)
- Neem het eerste pad rechts.
- Op de driesprong gaat u rechtsaf en daarna houdt u links aan bij de

paddenstoel richting Donderen.

- U volgt de zandweg met links een fietspaadje.
  - Op de driesprong gaat u rechtsaf en daarna houdt u links aan bij de paddenstoel richting Donderen.
-

10 Grafheuvels in het Tonckensbos

- Op de driesprong gaat u rechtdoor en volgt het fietspaadje.
  - Vervolgens slaat u het eerste pad rechts in.
  - Neem dan het eerste pad linksaf in de richting van een oude boerderij in de verte.
-

11 Theekoepel

- Vlak voordat u het privéterrein zou oplopen, gaat u op een kruising van paden linksaf.
- Aan het einde van dit pad slaat u rechtsaf en volgt u het fietspaadje.
- Op de splitsing houdt u rechts aan en passeert de theekoepel van het Huis te Westervelde.
- Bij het witte hek steekt u recht de weg over. Vervolg de route over het zandpad.

- Daarna neemt u het eerste pad links.
  - Verderop gaat u door een houten hekwerk en volgt het pad rechtdoor.
- .....

12 Hooiland in de Tempelstukken

- Op de kruising met een klinkerstraat gaat u rechtsaf. U loopt over het zandpad, de Broekdijk, het natuurgebied de Slokkert in.
  - U houdt de Broekdijk aan, ook als die iets naar rechts afbuigt en even later weer naar links gaat.
- .....

13 De Slokkert

- De Broekdijk maakt een scherpe bocht naar rechts.
  - U blijft dit zandpad volgen en na een tijdje verlaat u natuurgebied de Slokkert.
  - Op het eind gaat u op de T-splitsing van zandpaden rechtsaf.
  - U volgt dit zandpad tot aan de verharde weg.
- .....

14 De Steeg

- Op de verharde weg aangekomen gaat u rechtsaf.
-

- Op de eerstvolgende driesprong moet u weer rechtsaf. Dit is de Steeg.
  - De Steeg komt tegenover het Huis van Westervelde uit. Daar gaat u linksaf.
  - Bij het bordje dat het einde van het dorp Westervelde aangeeft, gaat u linksaf richting het hunebed.
-

15 Gaten in het hunebed

- U passeert het hunebed en blijft de zandweg volgen.
  - De zandweg maakt een aantal scherpe bochten.
  - U houdt op de splitsing na het vennetje rechts aan.
-

16 Van voren af aan...

- Aan de andere kant van het vennetje gekomen loopt u met het pad mee linksaf omhoog en gaat langs de bosrand verder.
- Op de kruising steekt u over en blijft langs de bosrand lopen.
- Via dit pad komt u weer bij het startpunt terug.

Westervelde, om te beginnen...

Over de vroegste geschiedenis van Westervelde zijn weinig details bekend. Net als de nabijgelegen buurschap Zuidvelde is ook Westervelde een middeleeuwse dochternederzetting van Norg die zich aan de overkant van de Norger es ontwikkelde. Van Zuidvelde weten we dat er in 1325 al sprake was van ene Stephanus te Zutvelde. Adriaan Blaauw die veel onderzoek naar beide dorpen gedaan heeft, gaat ervan uit dat Westervelde wellicht iets jonger is dan Zuidvelde, maar dat het dorp zich sneller ontwikkelde. Rond 1440 telde Westervelde zes erven, in 1572 reeds veertien.

Luister naar het hele verhaal

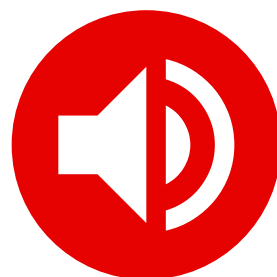

FOTO: DRENTS ARCHIEF

START

15

KAART

Het hart van het dorp

Warmolt Lunsche liet rond 1700 het Huis te Westervelde renoveren en voorzag het landgoed van singels en siertuinen. Het huis leek voortaan nauwelijks meer op een boerderij. Later onderging het huis nog enkele verbouwingen waarbij in 1820 bovenop het huis een complete nieuwe verdieping geplaatst werd. Deze verdieping werd in 1964 bij een groot-scheepse restauratie weer verwijderd. Tegenwoordig ziet het huis er weer uit zoals het er in de achttiende eeuw heeft uitgezien.

FOTO: HANS DEKKER

[START](#)

16

[KAART](#)

In Westervelde wordt deze boerderij het Witte Huis genoemd. In het begin van de twintigste eeuw werd een grote schuur en een vierkant landhuis in Engelse stijl aan het oorspronkelijke pand van de nazaten van Herman Lunsingh gebouwd. In de achttiende eeuw woonden hier de vijf 'Jufferen Lunsingh', de vijf ongetrouwde dochters van Herman Lunsingh.

Toen de huidige eigenaar in het Witte Huis een horecabedrijf wilde vestigen, hoefde hij niet lang over een naam na te denken...

Zie voor meer informatie over het hotel-restaurant www.jufferenlunsingh.nl

Het Landschap van Westervelde en Norg

De Knapzakroute Westervelde-Norg voert u door het kleinschalige esdorpenlandschap van Norg. Het dorp Norg ontwikkelde zich op een brede zandrug tussen De Slokkert en het Groote Diep aan de westkant en het Oostervoortsche Diep ten oosten van het dorp. Vanuit Norg werden gedurende de middeleeuwen in de omgeving nieuwe dorpen gesticht om de bevolkingsgroei op te vangen: Een, Langelo, Peest, Zuidvelde en Westervelde.

Het dorp Norg ontwikkelde zich in de middeleeuwen op een bijzondere plek in Drenthe. Ten zuiden en westen van het dorp lagen uitgestrekte veenmoerassen waar alleen mensen zich in waagden die het gebied goed kenden. Ten noorden van Norg ondervond de reiziger lastige passages in het gebied waar Groote Diep en Oostervoortsche Diep samenkwamen tot Lieversche Diep.

Langs Norg liep een van de weinige redelijk begaanbare wegen van Drenthe naar Friesland. Wie in het bezit was van de schansen langs de weg van Norg naar Friesland, beheerste het ge-

bied. Deze strategische positie heeft Norg onder andere een belangrijke jaarmarkt opgeleverd.

De komst van de Maatschappij van Weldadigheid aan het begin van de negentiende eeuw naar Veenhuizen zette het landschap ten zuiden van Een en Westervelde volledig op zijn kop. Er werden kanalen en wijken aangelegd,

veel veen werd vergraven en het veld werd systematisch ontgonnen. Elders rond Norg bleef de hele negentiende eeuw het traditionele Drentse boerenbedrijf het landschap beheersen: akkers op de es, weiland en hooiland in de beekdalen en de schapen op de hei. Net als overal in Drenthe zorgde de twintigste eeuw ervoor dat het

meeste veld ontgonnen werd tot landbouwgrond en hier en daar wat productiebos. Het grootste deel van de kronkelende beekjes werd 'genormaliseerd' tot rechte afwateringskanaaltjes ten dienste van de landbouw. Hier en daar bleef het oude landschap gehandhaafd. Een kostbaar voorbeeld ervan is het Norgerholt.

FOTO: HANNA SCHIPPER

START

20

KAART

Deze kaart toont de situatie in Westervelde en Zuidvelde in het jaar 1896. Links onder ziet u het 'Kolonielandschap' van Veenhuizen. Verder vallen op de kaart ten zuiden van Zuidvelde de beekdalen op met hun kronkelende beekjes. Verder de essen-complexen bij de dorpen en voor de rest veldgronden. Duidelijk is te zien dat het Norgerholt (punt 1 in de route) omringd wordt door de essen van Norg, Zuidvelde en Westervelde. Sinds een eeuw blijkt de omvang van het Norgerholt nauwelijks veranderd. In het bos tussen Zuidvelde en Westervelde is op de kaart het oude schooltje vermeld (punt 11 in de route).

FOTO: HANS DEKKER

START

21

KAART

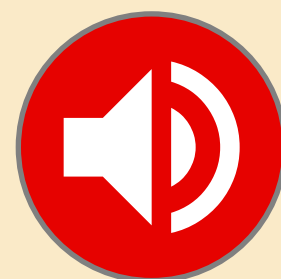

FOTO: BERTUS BOIVIN

Een ooggetuige onderweg

Halbe Hageman is onderwijzer in hart en nieren. Hij is geboren en getogen in Norg. Hij gaf onder andere les op de openbare basisschool in Een en werkt sinds een aantal jaren als leerkracht op openbare basisschool De Elsakker in Westervelde. De Elsakker is een kleine school met ongeveer 85 leerlingen. Ze hebben op school vier combinatiegroepen. Halbe Hageman voelt zich in zijn element in Westervelde:

Luister naar het hele verhaal

1 Het Norgerholt, een bos op leeftijd

Het Norgerholt is een 25 hectare groot boscomplex van de Vereniging Natuurmonumenten. Het holt moet een van de oudste bossen van Nederland zijn. Uit onderzoek van de bodem bleek dat de bosbodem er minstens duizend jaar oud is. De aanwezigheid van hulst is voor de kenners een eerste zichtbaar bewijs dat er sprake is van een oud bosmilieu. Hulstbomen zo groot als hier in het bos zult u vrijwel nergens anders in het land aantreffen. Sinds mensenheugenis gebruikten de boeren uit de omliggende dorpen het Norgerholt als

FOTO: HENNY LEIJTENS

houtleverancier. Ze kaptten er de benodigde eiken als ze gebinten voor een nieuwe boerderij moesten zagen, maar ook haalden ze er hun brandhout. Omdat de boerengemeenschap afhankelijk was van de houtvoorraad in het holt, maakten de boeren onderling goede afspraken over bijvoorbeeld de aanplant van jonge bomen. En over de boetes voor degenen die te jonge bomen kaptten.

In Norg ging het verhaal dat de boermarke af en toe in het Norgerholt bijeenkwam om ter plekke afspraken te maken en wellicht ook meteen samen de handen uit de mouwen te steken. De oude vergaderkuil in het bos is verdwenen, maar mensen uit Norg kunnen u nog de plaats aanwijzen die in het dorp 't Aole

Raodhoes genoemd wordt. Dat geldt ook voor de Zaogkoelen (zaagkuilen) in het holt. De veldnaam Stobakkers ten zuiden van het holt maakt duidelijk dat het bos vroeger groter was. Deze naam kwam al in 1645 in de officiële stukken voor.

BOERMARKE, HOLT, VELDNAAM

2 Een eeuwenoud pad over de es

De zandweg brengt u over de es naar Norg. Vroeger zou u hier aan weerszijden van het pad tientallen kleine akkertjes gezien hebben, zonder dat er voor de buitenstaander sprake was van enige zichtbare afscheiding tussen de eigendommen. Bij de ruilverkaveling hebben de Norger boeren hun bezittingen onderling geruild en ontstonden er grote percelen.

Het pad vormt een eeuwenoude verbindingsweg van Zuidvelde met Norg. Over het pad gingen de mensen van Zuidvelde naar Norg ter kerke. Ook droegen ze er hun doden langs naar hun laatste rustplaats op het kerkhof.

Omdat dergelijke oude kerkpaden de kortste route naar het hoofddorp volgden, liepen ze vaak midden over de es. Het kwam wel eens voor dat een boer even 'vergat' de ploeg op te tillen en over het pad heen naar de andere klant

ploegde. Dit uiteraard tot woede van de kerk-
gangers die de volgende zondag in hun beste
goed door het mulle zand moesten banjeren...

[ES, REEWEG, RUILVERKAVELING](#)

3 **Voor de wind op de es van Norg**
Vanaf de es heeft u een prachtig zicht op
korenmolens De Hoop, een van de twee koren-
molens van Norg. De andere molen, de
Noordenveld, staat in het noorden van het
dorp. Egge Dijkhuizen liet de molen aan de As-
serstraat in 1857 bouwen ter vervanging van
een andere molen aan de weg naar Een.
Waarschijnlijk waren daar problemen met de
windvang omdat de Molenduinen steeds meer
bebost raakten. Hier op de es echter ging het

FOTO: SAKE ELZINGA

START

26

KAART

de molenaar en zijn molen voor de wind... Molenkenners noemen dit type een 'achtkantige bovenkruier met stelling'. Ze zullen u overigens meteen op de wieken van deze molen wijzen. Deze zijn niet het gebruikelijke houten raamwerk waar zeilen over gespannen worden, maar ze hebben een stalen constructie met een soort propellers. Dit heet het Bilau-systeem,

genoemd naar de uitvinder ervan, majoor Kurt Bilau.

Als de wind de wieken sneller laat draaien, wordt de middelpuntvliedende kracht groter. Deze zorgt ervoor dat de wieken een andere stand aannemen zodat ze langzamer gaan draaien. Het systeem regelt de

draaisnelheid automatisch. De molenaar komt er zelf niet aan te pas.

Probleem met de uitvinding van Bilau was dat de constructie nogal zwaar uitviel, met als gevolg dat de houten wieken - 'de roede' volgens de kenners - beschadigd raakten of zelfs helemaal afbraken. De molen aan de Asserstraat is

FOTO: ALBERT VAN STEENSEL

de enige molen in Nederland die nog met dit systeem werkt (al is inmiddels veel staal door lichter aluminium vervangen). De molens van Norg draaien bij toerbeurt op de zaterdagmiddag en kunnen dan ook bezocht worden.

www.norger-molens.nl

4 De Margarethakerk van Norg

Er moet rond het jaar 1000 al een eerste houten kerkje in Norg hebben gestaan. Uit opgravingen in de kerk weten we dat er daarna nog een tweede eveneens houten gebouwtje geweest moet zijn. In het midden van de dertiende eeuw werd een nieuw bakstenen schip gebouwd dat naar de mode van die tijd in de romaanse bouwstijl werd uitgevoerd. Dit schip staat er nog steeds, evenals de toren en het koor, dat uit de overgangstijd van romaans naar gotisch stamt. De Norger kerk werd gewijd aan de martelares Margaretha.

Opmerkelijk aan de kerk van Norg is dat hij - als een van de weinige middeleeuwse kerken in Drenthe - in zijn oorspronkelijke vorm bewaard gebleven is. Vraag overigens niet hoe, want op oude foto's van de kerk zult u zien dat het gebouw bij een restauratie in 1837 voorzien werd van grote gotische vensters. Heel veel

FOTO: DRENTS ARCHIEF

oude Drentse kerken zijn in die tijd op deze manier 'gemoderniseerd'. Gelukkig is bij een restauratie rond 1970 de oorspronkelijke dubbele rij ramen zo goed mogelijk hersteld. Boven de deur van de toren is het wapen van Adolf Ripperda, heer van Peize, aangebracht. Waarom men deze ruiter te paard naar Norg

haalde, is niet helemaal duidelijk want er bestaat geen directe relatie tussen de Ripperda's en het dorp Norg. Misschien moeten we de reden voor plaatsing van de steen ook niet te verzoeken. Ook elders in Drenthe kwam het wel voor dat men voor een paar centen een mooie

bewerkte steen op de kop kon

tikken. Zo'n buitenkansje

liet een Drents kerk-

voogd zich niet graag

aan de neus voorbij-

gaan... De Norgkerk

bezit twee middel-

eeuwse zandstenen

doopvonten. Het oud-

ste, dat in de hal staat,

is zelfs ouder dan de hui-

dige kerk. Het moet afkomstig

van de tweede houten kerk uit de twaalfde

eeuw. Prominent in de kerk is de achttien-

de-eeuwse Tonckensbank, oorspronkelijk af-

komstig uit de kerk van Ijhorst. Hier nam des

zondags de familie Tonckens uit Westervelde

plaats. Misschien was het toen in Norg ook nog

wel zo dat de dominee pas begon als de familie

plaatsgenomen had...

[KERSPEL](#)

START

30

KAART

De eerste dinsdag van september

Als relatief groot dorp had Norg meer dan één brink. Het dorp telde maar liefst zes brinken. Ze droegen namen als Westeind, Kerkbrink, Oost-eind, Paardenbrink en Putbrink of Peesterbrink. Op de eerste dinsdag van september staan de Norger brinken sinds mensenheugenis vol met vee, kramen van kooplui en kermisattracties, want dan is het Norgermarkt. Het is een van de oudste en grootste Drentse jaarmarkten. De eerste keer dat er in de stukken officieel over de markt geschreven werd, was in 1576, maar waarschijnlijk is de Norgermarkt veel ouder.

[BRINK](#)

VEULENMARKT FOTO: HISTORISCHE VERENIGING NORCH

START

31

KAART

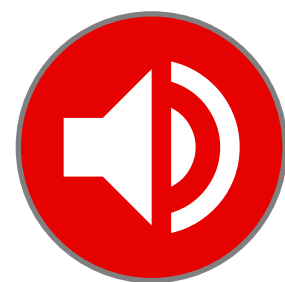
PAARDENMARKT - FOTO: DRENTS ARCHIEF

Men zag ze over de heuvelachtige hei steeds aankomen...

Tijdens een rondreis door Drenthe bezocht dominee J.F. Asma in 1857 de Norgemarkt. Hij deed er uitgebreid verslag van.

'Zoo stil en eentoonig het gewoonlijk in Norch zijn moet, zoo druk en woelig was het er heden. Wij ondervonden dat van stonde aan bij onze aankomst en spanden uit aan den drukbezochten herberg. (...) Weldra begonnen wij onze wandeling en beschouwingen.

Luister naar het hele verhaal

5 De keuterijtjes van Norg

Langs de klinkerstraatjes aan de zuidkant van het dorp liggen enkele tientallen keuterijtjes. Ze waren eigendom van boeren die geen waardeel in de marke hadden. Hun bedrijf was te klein om er met het gezin volledig van te kunnen leven. Keuterboeren moesten er dus iets naast doen en aanvankelijk was dat vooral dat ze als boerenknecht wat bijverdienden. Met name aan de Esweg en De Steeg staan achter prachtige beukenheggetjes enkele buitengewoon fraaie keuterijen. De meeste zijn zo'n tweehonderd jaar oud.

---

6 Gebroken levens

Rechts van het pad staat op een rond bakstenen muurtje een veldkei met een plaquette ter nagedachtenis aan tien mensen uit het verzet die hier op zondag 8 april 1945 - enkele dagen voor de bevrijding - werden doodgeschoten en in een massagraf begraven werden. Ze kwamen uit het Huis van Bewaring in Groningen. Later die dag schoot de Sicherheitsdienst elders bij Norg in de Oosterduinen nog eens acht verzetsmensen uit de Groninger gevangenis dood.

De maker van het monument heeft de cirkel van de muur onderbroken om te laten zien dat hier jonge levens doorbroken werden. De twee jongste slachtoffers waren slechts 22 jaar. Men zocht er voor de doden twee regels uit het gedicht 'Onverbroken' van Ida Gerhardt bij uit: 'Er is een weten van elkaar dat tijd en afstand overwint'. Exact hetzelfde monument staat aan de Voortseweg in de Oosterduinen.

8 Aan de rand van het Zuidveld

Net als Westervelde is Zuidvelde een oude dochternederzetting van Norg, gesticht aan de overkant van de es aan de rand van het Zuidveld. Vanuit de buurschap liep een weg dwars over de es naar Norg. Eerder tijdens de route liepen we er een deel van. De naam Zuidvelde

werd al in 1325 genoemd toen de bisschop van Utrecht de naam Stephanus te Zutvelde in een oorkonde vermeldde.

Zuidvelde is altijd een flink stuk kleiner gebleven dan Westervelde. In 1630 telde Zuidvelde zes erven en in totaal 39 personen ouder dan één jaar, terwijl Westervelde op dat moment veertien erven en 87 inwoners telde.

NEDERZETTINGSNAAM

9

Geschiedenis van een boerderij

De monumentale boerderij Asserstraat 78 moet omstreeks het jaar 1570 gebouwd zijn. De gebinten zijn vermoedelijk gezaagd uit eiken uit het nabijgelegen Norgerholt. Oorspronkelijk stond een eindje vóór de boerderij een klein huisje dat uit kloostermoppen was opgetrok-

FOTO: HANS DEKKER

START

35

KAART

ken. Dit huisje is ouder dan de boerderij en stamt naar alle waarschijnlijkheid uit de vijftiende of zestiende eeuw. Het huisje fungeerde als bergplaats voor zaaigoed en andere waardevolle goederen. Een 'spieker' heette het in het Drents.

Bij een verbouwing in 1700 werd het stenen huisje bij de woning getrokken. Het ging dienst doen als een opkamer met een kelder eronder. Op een van de draagbalken in het huisje staat de datum van de verbouwing 27 mei 1700 ingebeiteld. De laatste grote uitbreiding onderging het gebouw in 1810. In dat jaar werd aan de zuidoostkant langs de weg een grote schaapskooi aangebouwd.

Vanaf 1660 tot omstreeks 1900 is de boerderij in handen geweest van een en dezelfde familie, namelijk de familie Scholtens. Bij het overlijden van de laatste afstammeling in 1903 waren er geen directe erfgenamen meer en ging de boerderij een paar keer in andere handen over. Hoogleraar sterrenkunde Adriaan Blaauw kocht de inmiddels zwaar vervallen boerderij in 1963 en liet het bouwwerk zeer grondig restaureren. Blaauw maakte van het bestuderen van de ge-

schiedenis van zijn boerderij en van de buurschappen Zuidvelde en Westervelde zijn grote passie. Over de boerderij Asserstraat 68 publiceerde hij twee artikelen in de Nieuwe Drentse Volksalmanak 1980.

BOERDERIJ

10 Grafheuvels in het Tonckensbos

In het Tonckensbos tussen Zuidvelde en Westervelde liggen een stuk of veertig grafheuvels. Het zijn zogeheten brandheuvels uit de ijzertijd. In die tijd was het gebruikelijk dat op de plaats waar een dode gecremeerd werd, een grafheuvel werd opgeworpen. Onlangs werden de heuvels gerestaureerd. In de loop van de tijd hadden de boomwortels de heuvels nogal aangetast. Ook hadden ze nogal te lijden gehad van hutten bouwende en holen gravende jeugd.

Tijdens de restauratie werd ook een meer dan honderd meter lange aarden wal in het bos onderzocht met een proefopgraving. Veel resultaat boekten de archeologen niet. Waarschijnlijk gaat het om een eswal uit de beginjaren van Zuidvelde en Westervelde.

GRAFHEUVEL, PRODUCTIEBOS

12 Hooiland in de Tempelstukken

De madelanden ten westen van Westervelde waren voornamelijk van belang als hooiland. Om hun landjes te kunnen bereiken legden de boeren dijkjes door het gebied aan, zoals de Broekdijk waarover dit deel van de route loopt. Duidelijk zijn op verschillende plaatsen de houtwallen nog te zien die als veekering dienst deden.

Het gebied rechts van de dijk heet sinds jaar en dag de Tempelstukken. Het woord 'stukken'

*In 1906 verloor het schooltje in het Tonckensbos zijn functie toen elders in het dorp Westervelde een nieuwe school gebouwd was. Het oude gebouw had één lokaal, de nieuwe school telde er twee. De school stond ongeveer bij **punt 11** in de route (zie ook de kaart op pag. 6).*

heeft betrekking op de verdeling van de gemeenschappelijke beekdalgronden onder de boeren. Hier gebeurde dat in de negentiende eeuw. Iedereen kreeg toen een eigen 'stuk'. De naam 'tempel' hoort bij een tweetal oude erven in Westervelde die direct op het gebied uitkijken. Als u straks Westervelde weer binnenkomt, zijn het de huidige twee boerderijen meteen aan uw linkerkant in de Schoolstraat. De naam Tempel werd in 1643 voor het eerst genoteerd en zou te maken hebben met de driehoekige vorm van het oorspronkelijke erf. Denk hier aan woorden als tip of timp. In de zeventiende eeuw lagen hier aan de huidige Schoolstraat twee erven die de Grote Tempel en de Kleine Tempel genoemd werden.

[GROENLAND](#)

FOTO: HANS DEKKER

[START](#)

39

[KAART](#)

13 De Slokkert

De Slokkert is een bovenloopje van wat verder stroomafwaarts respectievelijk het Groote Diep, het Lieversche Diep en het Peizerdiep gaat heten. Het deel van De Slokkert voor de haakse bocht in de route hoort tot de paar kleine stukken van het beekstelsel dat in de jaren zestig ontsnapt is aan grootschalige 'normalisatie' omwille van de landbouw.

FOTO: HANS DEKKER

Oorspronkelijk was het water in de beek afkomstig uit het Fochteloërveen. De aanleg van Veenhuizen in de negentiende eeuw zorgde ervoor dat De Slokkert van zijn oorspronkelijke brongebied werd afgesneden. In het kader van het Regiopark-project

van de Regio Groningen-Assen kwam er een brede, natte verbindingzone tussen het Fochteloërveen en De Slokkert, hierdoor nam de kwaliteit van het water in de beek weer toe.

[BEEKDAL](#)

15 Gaten in het hunebed

Het hunebed op de es van Westervelde hoort tot de kleinere Drentse hunebedden. Oorspronkelijk had het hunebed vier dekstenen. Twee liggen er nog op, van een derde steen ligt een groot brok op de grond. Langs de rand ervan zitten sporen van gaten die er in de achttiende of negentiende eeuw ingeboord zijn om de steen met springstof tot handzamere stukjes op te blazen. Bij de vierde deksteen heeft de springstof ongetwijfeld beter zijn werk gedaan...

FOTO: HANNA SCHIPPER

Door het ontbreken van een deel van de dekstenen is hier goed te zien dat de bouwers van een hunebed steeds de platste kant van de draagstenen aan de binnenkant zetten om de

grafkelder zo recht mogelijk te krijgen. Dit deel van de es was net zoals zoveel andere grond in Westervelde destijds eigendom van de familie Tonckens. In 1871 schonk mr. L.J. Tonckens het hunebed aan de provincie.

[HUNEBED](#)

16 Van voren af aan...

Ten westen en noorden van het Norgersholt liggen twee veenplassen die net zoals overal elders in Drenthe na de laatste ijstijd volgroeid zijn met waterplanten. Op een gegeven moment stonden de plassen letterlijk bol van het veen. Vervolgens werden ze door de boeren van hun turf ontdaan, veranderden ze weer in open waterplassen en kon de veenvorming van voren af aan beginnen...

FOTO: HANS DEKKER

START

42

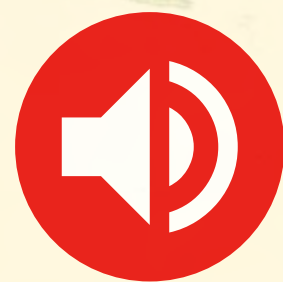
KAART

Woekerend Neutenbossie

De hazelaar is een struik die zeer wijd verbreid in West-Europa voorkomt. De naam komt in het Germaanse taalgebied overal terug. Wij in Nederland hebben het over hazelaar, de Engelsen over hazel en de Duitsers over Häsel. Vaak wordt gewezen op de relatie met het Angelsaksische woord 'haes': bevelen.

Luister naar het hele verhaal

Colofon

Teksten: Bertus Boivin

Route advies: Roelof Huisman, Tea Snippe (BOKD)

Cover illustratie: Marcel Leuning

Projectcoördinatie: Hanna Schipper
(Het Drentse Landschap)

Topografie: ArcGIS online en Kadaster/OpenStreetMap

Vormgeving: Smartmobiletour.nl

Deze digitale knapzakroute is mede mogelijk gemaakt door:

Recreatieschap Drenthe

Gemeente Assen

gemeente Tynaarlo

GEMEENTE

NOORDENVELD

GEMEENTE
MIDDEN-DRENTHE

provincie Drenthe

START

44

KAART

Knapzakroutes

Heeft u genoten van deze wandeling en wilt u nog meer onbekende paden ontdekken?

Download meer routes via

www.eindjeomindrenthe.nl

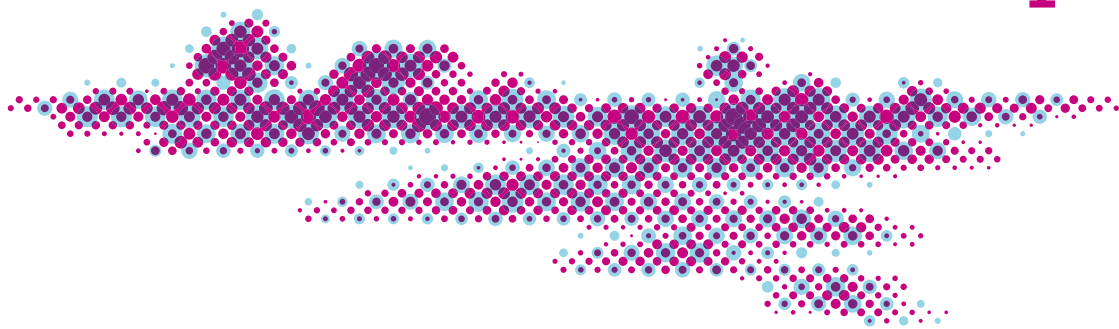
en kijk voor aanvullende informatie op

www.knapzakroutes.nl

Volg ons op:

Het Drentse Landschap

START

45

KAART